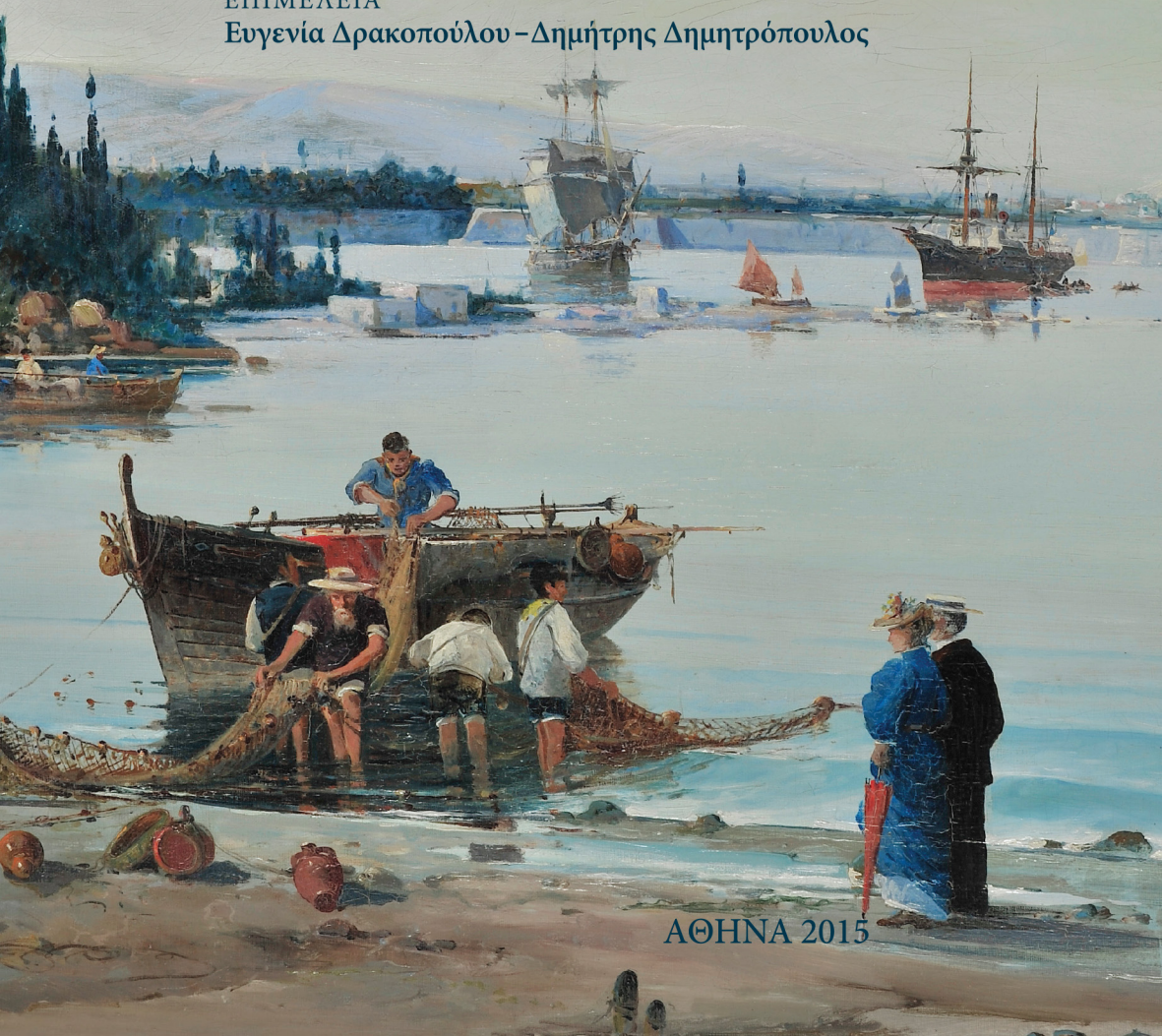

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ | ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΜΕΝΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ταξίδια στο Ιόνιο με πλοηγό την Ιστορία

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ευγενία Δρακοπούλου - Δημήτρης Δημητρόπουλος

ΑΘΗΝΑ 2015

Ταξίδια στο Ιόνιο

με πλοηγό την Ιστορία

© ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ / ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

Λεωφ. Βασιλέως Κωνσταντίνου 48, 116 35 Αθήνα
Τηλέφωνο: (+30) 210 7273554,
Τηλεομοιοτυπία: 210 7246212
Ηλεκτρονική διεύθυνση: iie@eie.gr

ISBN 978-960-9538-32-9
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ / ΕΙΕ

ISBN 978-618-81781-2-0
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΜΕΝΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ | ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΜΕΝΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ταξίδια στο Ιόνιο με πλοηγό την Ιστορία

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ευγενία Δρακοπούλου – Δημήτρης Δημητρόπουλος

ΑΘΗΝΑ 2015

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

<i>Πρόλογοι</i>	
Γιώργος Ανωμερίτης	9
Ταξιάρχης Κόλιας	11
<i>Εισαγωγικό Σημείωμα</i>	
Ευγενία Δρακοπούλου – Δημήτρης Δημητρόπουλος	13
Μαρία Χριστίνα Χατζηγιάννου	
Πάτρα. Ξένοι στην ίδια πόλη: το λιμάνι της Πάτρας κατά τον 19ο αιώνα ...	17
Κατερίνα Δέδε	
Κατάκολο. Ολυμπία - Κατάκολο: Μία ξεχασμένη ιστορία του 1948	29
Δημήτρης Αθανασούλης	
Πύλος. Το μαχαϊράκι του πεθαμένου	39
Χαράλαμπος Γάσπαρης	
Μεθώνη. Τζάκομο και Τζεράτα. Μια ιστορία στη μεσαιωνική Μεθώνη	53
Ευγενία Δρακοπούλου	
Καλαμάτα. Μαθήματα αγγλικών στην Καλαμάτα του 1940	63
Μύρινα Καλαϊτζή	
Μεσσήνη. Ένα άγαλμα για τη Μνασαρέτα	75
Σοφία Ματθαίου	
Κύθηρα. Στιγμές από τη ζωή μιας παρέας	89

Ιωάννης Π. Χουλιάρης Ναύπακτος. Εποχές και γεγονότα στη μεσαιωνική Ναύπακτο (1153-1500)	103
Ουρανία Πολυκανδριώτη Μεσολόγγι. Η ιερή πόλη της λιμνοθάλασσας	117
Δημήτρης Δημητρόπουλος Πάργα. 1819. Περιμένοντας τον Αλή πασά	129
Γιώργος Ρήγινος – Θεοδώρα Λάζου Ηγουμενίτσα. Αναμνήσεις σε ασπρόμαυρο φόντο	139
Ευγενία Χαλκιά Νικόπολη. Το οδοιπορικό του Λεύκιου	151
Μαρία Καμονάχου Κέρκυρα. Το πρόσφατο γέλιο	165
Σταμάτιος Θ. Χονδρογιάννης – Χάρης Ν. Δρυμούσης Παξοί. Με έναν πρίγκιπα... στο νησί της τρίαيناς του Ποσειδώνα	179
Αγγελική Σταυροπούλου Λευκάδα. Στα χρόνια των Τόκκων	191
Μάχη Παϊζη-Αποστολοπούλου Ιθάκη. Ταξιδεύοντας	203
Γιώργος Τόλιας Κεφαλονιά. Νήσος μεσογειακή και μεσόγειος	215
Ευγενία Δρακοπούλου Ζάκυνθος. Ένας αρχαιολόγος στο σεισμό του 1953	227
Οι συνεργάτες του τόμου	241

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

του Προέδρου και Διευθύνοντος Συμβούλου του ΟΛΠ Α.Ε.

Το 2015 είναι μια σημαντική χρονιά για το Λιμάνι του Πειραιά, τα λιμάνια του ελληνικού λιμενικού συστήματος και την πρωτοπόρα στην παγκόσμια σκηνή ελληνική ναυτιλία. Πρώτον, γιατί θα εορτασθεί στον Πειραιά η Ευρωπαϊκή Ημέρα Ναυτιλίας και δεύτερον, γιατί θα συνέλθει η Γενική Συνέλευση και το ετήσιο Συνέδριο του Οργανισμού Λιμένων Ευρώπης (ESPO), επίσης στον Πειραιά.

Τα λιμάνια είναι μηχανές ανάπτυξης για την οικονομία κάθε χώρας και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μεγέθυνση της ευρωπαϊκής οικονομίας, αφού οι θαλάσσιες μεταφορές από και προς την Ευρώπη από τρίτες χώρες διεξάγονται κατά 90% με μεταφορικό μέσο το πλοίο.

Από τα αρχαία χρόνια τα λιμάνια υπήρξαν χώροι πολλαπλών δραστηριοτήτων και γύρω από αυτά ορθώθηκαν σημαντικές πόλεις. Δεν είναι τυχαίο, ότι όλες οι μεγάλες πόλεις της παγκόσμιας ιστορίας οικοδομήθηκαν στις όχθες ποταμών και στις 16 ακτές θαλασσών, προσδίδοντας μέσα από τις μεταφορές και το εμπόριο δύναμη και ισχύ σε πόλεις και κράτη.

Τα λιμάνια όμως υπήρξαν και φορείς πολιτισμού με πολυπολιτιστικά χαρακτηριστικά, αφού η λειτουργία τους και τα πλοία που εξυπηρετούσαν στηριζόντουσαν στη μίξη πολλών εθνοτήτων, θρησκειών και γνώσεων.

Τα λιμάνια υπήρξαν οι ανοιχτές πύλες για την είσοδο και την έξοδο όχι μόνο εμπορευμάτων, αλλά και νέων ιδεών. Η ναυτική τεχνολογία, η θαλασσοπορία και η χαρτογραφία υπήρξαν από τις πρώτες επιστήμες, παράλληλα με την ανάπτυξη των μαθηματικών και της αστρονομίας, που ενίσχυσαν τη ναυσιπλοΐα.

Σήμερα που οι αρχές της ανταγωνιστικότητας, της διαφάνειας, της προστασίας του περιβάλλοντος, της ασφάλειας και της ποιότητας υπηρεσιών κυριαρχούν, στις ευρωπαϊκές λιμενικές πολιτικές οφείλουμε, μαζί με την εταιρική κοινωνική ευθύνη και το σεβασμό στις αυτοδιοικητικές αρχές των

επιλιμένιων πόλεων, να προωθήσουμε τον πολιτισμό και τις πολιτιστικές δραστηριότητες μέσα στους χερσαίους χώρους των λιμανιών.

Στα βιβλία αυτά, με τίτλο «Ταξίδια στο Αιγαίο και το Ιόνιο με πλοηγό την Ιστορία», τα οποία εκδίδονται με αφορμή τα δύο προαναφερθέντα γεγονότα, το Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών του ΕΙΕ προετοίμασε με τη συνήθη του υπευθυνότητα, ένα υπέροχο ταξίδι μύθων και γεγονότων στα λιμάνια της χώρας. Για να υποδειχθεί για μια ακόμα φορά ο διαχρονικός ιστορικός τους ρόλος στην ανάπτυξη και τον πολιτισμό της χώρας.

Γιώργος Ανωμερίτης

Πρόλογος

του Διευθυντή του Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών

Ο κορμός της Ελληνικής Χερσονήσου και τα νησιά του αρχιπελάγους προς Ανατολάς και εκείνα του Ιονίου προς Δυσμάς, που τον περιβάλλουν, διαθέτουν ένα μεγάλο αριθμό λιμένων, οι οποίοι από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα διαδραματίζουν έναν σημαντικότερο ρόλο στη διακίνηση ανθρώπων, αγαθών, ιδεών και γενικότερα του πολιτισμού.

Η ενασχόληση με την Ιστορία των ελληνικών λιμανιών αποτελεί συναμά μελέτη ενός από τους αρχαιότερους πολιτισμούς. Η επίσκεψη και μόνο στα ηπειρωτικά ή νησιωτικά λιμάνια διεγείρει το ενδιαφέρον για την αναζήτηση του παρελθόντος τους, για την παρακολούθηση της εξέλιξής τους στο διάβα των αιώνων.

Το Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, ο κυριότερος φορέας οργανωμένης και στοχευμένης ιστορικής έρευνας της χώρας, το οποίο προήλθε από την προ διετίας συνένωση των τριών καθιερωμένων Ινστιτούτων του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας, Βυζαντινών Ερευνών και Νεοελληνικών Ερευνών), στο πλαίσιο της πολιτικής του –παράλληλα προς το κυρίως έργο του και μέσω αυτού– να προσεγγίζει την ευρύτερη κοινωνία, ανέλαβε ευχαρίστως τον ρόλο του πλοηγού στην Ιστορία των ελληνικών λιμανιών.

Γνωρίζοντας το ειδικό ενδιαφέρον για τον πολιτισμό του Προέδρου και Διευθύνοντος Συμβούλου του Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς, κυρίου Πώργου Ανωμερίτη, το Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών πρότεινε την έκδοση δύο τόμων αφιερωμένων αντιστοίχως στα λιμάνια του Αιγαίου και του Ιονίου πελάγους. Η κυρία Ευγενία Δρακοπούλου, διευθύντρια ερευνών του Ινστιτούτου μας, που είχε και την αρχική ιδέα, σε συνεργασία με τον διευθυντή ερευνών του ίδιου Ινστιτούτου κύριο Δημήτρη Δημητρόπουλο, συγκρότησαν ομάδα επιστημόνων, ιστορικών, φιλολόγων και αρχαιολόγων, για τη συγγραφή των κειμένων. Η προέλευσή τους όχι μόνο από το

ΠΕ αλλά και από τα Πανεπιστήμια και τις Εφορείες Αρχαιοτήτων της χώρας εξασφαλίζει τόσο τη διαχρονικότητα όσο και την πολυθεματικότητα. Τα κείμενα αυτά απευθύνονται με πρωτότυπο και εύληπτο τρόπο σε ένα ευρύτερο κοινό που επισκέπτεται τα ελληνικά λιμάνια και συνδυάζουν την τεκμηριωμένη ιστορική γνώση με την ελεύθερη αφήγηση και τη λογοτεχνική έμπνευση.

Ελπίζουμε ότι ο ανά χείρας τόμος θα αποτελέσει έναν *συνέκδημο* του ταξιδιώτη.

Ταξιάρχης Κόλιας

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η Ιστορία, που συνέβη, και η μυθοπλασία ως Ιστορία, που θα μπορούσε να είχε συμβεί, πρωταγωνιστούν στον τόμο αυτό. Δεκαοκτώ προορισμοί – δεκαοκτώ πραγματικές ιστορίες ή μυθοπλασίες για τα λιμάνια του Ιονίου, που στη σύγχρονη εποχή συνιστούν τους χώρους υποδοχής των ταξιδιωτών, τις ανοικτές πύλες εισόδου στις φυσικές ομορφιές, στα προϊόντα, στον πολιτισμό, στην ιστορία του τόπου.

Τα Ιόνια νησιά και οι γειτονικές τους ακτές της Ηπείρου και της δυτικής Πελοποννήσου, σχηματίζουν μια φυσική ενότητα. Υπήρξαν οι πύλες του ελληνικού χώρου προς το Ιόνιο πέλαγος και από εκεί προς την Αδριατική θάλασσα και την Ιταλική χερσόνησο, από όπου διακινήθηκαν άνθρωποι, αγαθά, εμπορεύματα, ιδέες και πολιτισμοί. Σχηματίζουν μία γεωγραφική ζώνη, όπου η γειννίαση των νησιών με τις απέναντι ακτές, οι στενοί δεσμοί επικοινωνίας και οι ευχερείς μετακινήσεις των κατοίκων, η ηπιότητα των θαλασσών και το φυσικό κάλλος του τόπου δημιουργούν ένα κοινό περιβάλλον με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Σταθερή παράμετρος ο προσανατολισμός προς τη Δύση –προς την Ιταλία προνομιακά αλλά και προς άλλες περιοχές της δυτικής Ευρώπης– που αποτυπώνεται στην οικιστική συγκρότηση, στην αρχιτεκτονική, στην τέχνη, στη γλώσσα, στις οικονομικές πρακτικές και συναλλαγές, στις συνήθειες και στις νοοτροπίες των κατοίκων. Ταυτόχρονα, στα νεότερα τουλάχιστον χρόνια, η περιοχή αποτέλεσε τη μεθόριο ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή, ανάμεσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και στους κατά καιρούς ευρωπαίους κυρίαρχους των Ιόνιων νησιών, ένα σημείο δηλαδή διαχωρισμού αλλά και ώσμωσης ανθρώπων και πολιτισμών.

Αναζητώντας την ιστορία, όχι ως διαδοχική αφήγηση γεγονότων και εποχών αλλά ως αστραπιαίο φωτισμό σημαντικών ή και άσημων στιγμών από την ιστορική διαδρομή συγκεκριμένων τόπων, ξεκινήσαμε αυτό το εγχείρημα. Όσον αφορά το ύφος γραφής και τον τρόπο προσέγγισης των τόπων επιχειρήθηκε ένα πείραμα. Ζητήθηκε από τους συγγραφείς να επιλέξουν ένα θέμα αγκιστρωμένο σε έναν τόπο-λιμάνι και να αφηγηθούν μία

ιστορία· να αναπλάσουν δηλαδή ένα περιστατικό της «μεγάλης» ή της «μικρής» ιστορίας, όπως εκείνοι θα το θεωρούσαν πιο ελκυστικό και πρόσφορο –χρησιμοποιώντας δηλαδή την παραδοσιακή ιστοριογραφική αφήγηση ή τη μυθοπλασία– με τη δέσμευση όμως της επιστημονικής εγκυρότητας και τεκμηρίωσης.

Η απόφασή μας να σεβαστούμε τις προτιμήσεις των συγγραφέων, όχι μόνο ως προς το ύφος και την αμεσότητα της αφήγησης, αλλά και ως προς την ορθογραφία και τη στίξη, τον τρόπο της βιβλιογραφικής τεκμηρίωσης και της εικονογράφησης, κρίθηκε επιβεβλημένη, αφού για όλους μας η προσπάθεια αυτή ήταν ένα πείραμα που απαιτούσε ελευθερία επιλογών.

Πάντως, απώτερος στόχος της απόπειρας αυτής δεν ήταν τόσο να πλουτίσει ο αναγνώστης τις εγκυκλοπαιδικές του γνώσεις, όσο να οσμιστεί «ζωντανές» στιγμές του παρελθόντος, να πάρει κάτι από την αύρα μιας εποχής, ιδιαίτερα μάλιστα αν τυχόν ο τόμος τον συνοδεύει κατά τη διάρκεια μιας περιήγησής του στο Ιόνιο. Για το λόγο αυτό, το χρονικό ανάπτυγμα των κειμένων, που φιλοξενούνται, επιδιώχθηκε να καλύπτει διαφορετικές εποχές της ιστορίας και η ανάπτυξη στο χώρο να ακολουθεί τα λιμάνια, τόπους επίσκεψης των σημερινών ταξιδιωτών.

Μιλήσαμε προηγουμένως για μια έκδοση πειραματική στη σύλληψή της, στοιχείο που αύξανε το ρίσκο ενός εγχειρήματος, που ούτως ή άλλως είχε ιδιοτυπίες: απαιτούσε τη συμμετοχή μεγάλου αριθμού επιστημόνων διαφορετικών εξειδικεύσεων αλλά και τη συνεργασία ενός δημόσιου ερευνητικού φορέα με μια μεγάλη Ανώνυμη Εταιρεία, σε ένα κοινό πρόγραμμα αμοιβαίου ενδιαφέροντος. Η άριστη συνεργασία που υπήρξε πιστεύουμε ότι είναι μια απτή απόδειξη ότι οι συνέργειες ερευνητικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων είναι εφικτές και παραγωγικές, ακόμη και στο πεδίο των ανθρωπιστικών επιστημών, οι οποίες συχνά με ασύγγνωστη ελαφρότητα εγκαλούνται ως οικονομικά «μη επωφελείς». Ιδιαίτερα μάλιστα επιχειρήσεις, όπως ο Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς, που εκ της θέσης τους και του μεγέθους τους παίζουν καίριο δημόσιο ρόλο, μπορούν να αναλάβουν την ευθύνη παρεμβάσεων, που ενδεχομένως δεν έχουν ως αποτέλεσμα το άμεσο οικονομικό κέρδος, αλλά επενδύουν σε πιο μακροπρόθεσμες παρεμβάσεις, ικανές να συνδράμουν ευρύτερα στην ποιοτική αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών.

Το τελικό αποτέλεσμα θα το κρίνει βεβαίως ο αναγνώστης. Εμείς από την πλευρά μας οφείλουμε να αποδώσουμε και από εδώ τις οφειλόμενες

–πολλές και σε πολλούς– ευχαριστίες, σε όσους με τη συμβολή τους επέτρεψαν να υλοποιηθεί η έκδοση, σε διάστημα μόλις δώδεκα μηνών.

Καταρχήν οφείλουμε θερμές ευχαριστίες στον Πρόεδρο και Διευθύνοντα Σύμβουλο του Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς Α.Ε. κ. Γιώργο Ανωμερίτη, που παράλληλα με τη μακρά θητεία του στην πολιτική και στη διοίκηση μεγάλων δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών, αγαπά την ιστορία και έχει συγγράψει πολυάριθμες μελέτες, ιδιαίτερα για την πατρίδα του, τις Κυκλάδες. Η άμεση αποδοχή της πρότασης, η ταχύτατη διεκπεραίωση και η ενεργή αλλά διακριτική συμμετοχή του σε όλη τη διάρκεια του έργου υπήρξαν καθοριστικοί παράγοντες για την εκκίνηση και την ολοκλήρωσή του. Ευχαριστίες οφείλουμε επίσης για την άριστη συνεργασία στις διοικητικές υπηρεσίες του ΟΛΠ και στον υπεύθυνο του ιστορικού αρχείου του Μανώλη Γεωργουδάκη.

Εξαιρετικά θετική υπήρξε η υποδοχή του έργου και από τον δικό μας φορέα, το Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών και το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών. Ευχαριστούμε λοιπόν καταρχήν θερμά τον Διευθυντή του Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών καθηγητή Ταξίαρχη Κόλια, που αγκάλιασε το έργο και το ενέταξε στις δραστηριότητες του Ινστιτούτου. Ευχαριστίες οφείλουμε ακόμη για τη στήριξή τους στον Διευθυντή και Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του Ε.Ι.Ε. δρ. Βασίλειο Γρηγορίου και στις διοικητικές υπηρεσίες του Ιδρύματος, ειδικά στη Διευθύντρια Κεντρικής Διοίκησης Ιωάννα Πετροχείλου. Θερμά ευχαριστούμε επίσης τη συνάδελφο Ουρανία Πολυκανδριώτη για την ουσιαστική συμβολή της στην έκδοση. Η Κατερίνα Δέδε υπήρξε πολλαπλά συμπαραστάτης· εξάλλου, η «ιστορία» της για το Κατάκολο, την οποία αυθόρμητα μας διηγήθηκε ένα μεσημέρι που αυτοσχεδιάζαμε, ψάχνοντας πυξίδα για τα «ταξίδια στο Αιγαίο και στο Ιόνιο», μας έπεισε να ξεκινήσουμε· η Κωνσταντίνα Σιμωνετάτου συνέβαλε με προθυμία και υπομονή στην τυπογραφική εμφάνιση της ελληνικής και της αγγλικής έκδοσης· η Δήμητρα Πελεκάνου σχεδίασε τη μακέτα του εξωφύλλου, η Φιλίππα Χοροζή ανέλαβε τη γραμματειακή υποστήριξη και η Εύη Δελλή την επιμέλεια της αγγλικής έκδοσης: έχουν και από εδώ τις ευχαριστίες μας. Η παράλληλη μετάφραση των κειμένων στα αγγλικά, προς χρήση των ξένων επισκεπτών των νησιών του Ιονίου, είχε τις δικές της απαιτήσεις. Η κυρία Deborah Brown Καζάζη, δόκιμη μεταφράστρια ιστορικών και αρχαιολογικών κειμένων, έφερε εις πέρας με ιδιαίτερο ενθουσιασμό το

δύσκολο εγχείρημα. Την ευχαριστούμε θερμά για την άριστη συνεργασία, καθώς και τον Φάνη Ρήγα, που προθυμοποιήθηκε να μας συνδράμει στην παραβολή των ελληνικών και αγγλικών κειμένων.

Ευχαριστούμε ακόμη την Εθνική Πινακοθήκη της Ελλάδος για την παραχώρηση της φωτογραφίας του πίνακα του Βασιλείου Χατζή, και τις κατά τόπους Εφορείες Αρχαιοτήτων για την πάντα πρόθυμη ανταπόκριση στην αναζήτηση φωτογραφικού υλικού. Ξεχωριστές ευχαριστίες στον Ανδρέα Ρήγα για το σχέδιο των Παξών και στους Δημήτρη Αθανασούλη, Ζήση Μελισσάκη, Ευριπίδη Κλεόπα, Μάχη Μαρούδα, Πία Τόλια και Αθηνά Χατζηδημητρίου για τις φωτογραφίες της Καλαμάτας, του Μεσολογγίου, της Κέρκυρας, της Πάτρας, της Κεφαλονιάς και της Πάργας.

Θα κλείσουμε το σημείωμα αυτό με την έκφραση ελικρινών από καρδιάς ευχαριστιών στους συγγραφείς που μας εμπιστεύτηκαν τα κείμενά τους: τον Δημήτρη Αθανασούλη, τον Μπάμπη Γάσπαρη, την Κατερίνα Δέδε, τον Χάρη Δρυμούση, τη Μύρινα Καλαϊτζή, τη Μαρία Καμονάχου, τη Θεοδώρα Λάζου, τη Σοφία Ματθαίου, τη Μάχη Παϊζη-Αποστολοπούλου, την Ουρανία Πολυκανδριώτη, τον Γιώργο Ρήγιο, την Αγγελική Σταυροπούλου, τον Γιώργο Τόλια, την Ευγενία Χαλκιά, τη Μαρία Χριστίνα Χατζηγιάννου, τον Σταμάτη Χονδρογιάννη και τον Γιάννη Χουλιάρá. Καθένας τους ανταποκρίθηκε στα αυστηρά χρονικά περιθώρια, που έθεταν οι συμβατικές υποχρεώσεις του ιδιότυπου αυτού έργου, και δούλεψε με κέφι, δημιουργικότητα και φαντασία, για ένα εκδοτικό εγχείρημα που απαιτούσε από όλους μας να υπερβούμε αλλά και ταυτόχρονα να διαφυλάξουμε την επιστημονική αυστηρότητα· να αφηγηθούμε, με τον τρόπο που οι πηγές μας αντανakλούν, περιστατικά, φαινόμενα, τρόπους σκέψεις και κοινωνικές συνθήκες στα λιμάνια του Ιονίου.

Ευγενία Δρακοπούλου – Δημήτρης Δημητρόπουλος

Πάργα

1819. Περιμένοντας τον Αλή πασά

Η Πάργα επί αιώνες έζησε στο όριο της βενετσιάνικης και της οθωμανικής κυριαρχίας. Μικρή πόλη αμφιθεατρικά κτισμένη στο λόφο Πεζοβόλο (υψόμετρο 140 μ.), η κορυφή του οποίου στολίζεται από το επιβλητικό παλαιό βενετσιάνικο κάστρο, σφραγίζει με τη δική της αρμονική ομορφιά μια τοποθεσία εξαιρετου φυσικού κάλλους. Το άνοιγμά της στη θάλασσα γίνεται από ένα μικρό κλειστό και προφυλαγμένο λιμάνι, με είσοδο που καλύπτεται από το σήμα-σύμβολο του τοπίου, το νησάκι της Παναγιάς, ενώ η ηπειρωτική αγροτική της ενδοχώρα είναι περιορισμένη αλλά πλούσια σε ελιές και καρποφόρα δένδρα. Αν όμως για τη γιγάντια σε έκταση Οθωμανική Αυτοκρατορία η Πάργα ήταν ένας μικρός οικισμός χαμένος κάπου στο απόμακρο, ακρότατο δυτικό σύνορό της, για τον Αλή πασά τα πράγματα ήταν διαφορετικά. Ο βεζίρης των Ιωαννίνων, κυρίαρχος επί μισό σχεδόν αιώνα (1789-1822) όχι μόνον της Ηπείρου αλλά και μιας ευρύτερης γεωγραφικά περιοχής, ένωθε την Πάργα, που βρισκόταν σε απόσταση λίγων μόλις δεκάδων χιλιομέτρων από την πρωτεύουσα του πασαλικιού του, ως ενοχλητική σφήνα στο υπογάστριο της επικράτειάς του. Η απόκτηση επομένως της πόλης, στην οποία μάλιστα συχνά έβρισκαν καταφύγιο οι Σουλιώτες και άλλοι από τους πολυάριθμους κατά καιρούς εχθρούς του, αποτελούσε μία αναμενόμενη επιθυμία, με την πάροδο του χρόνου όμως είχε πάρει γι' αυτόν χαρακτήρα μανίας που τάραζε το νου και την ψυχή του.

Η συνθήκη του Κάμπο Φόρμιο, τον Οκτώβριο του 1797, μεταξύ Γάλλων και Αυστριακών, που επισφράγισε το τέλος της Γαληνοτάτης Βενετικής Δημοκρατίας και των κτήσεών της, σήμανε για τους Παργινούς μια μακρά, επώδυνη περίοδο γεμάτη αγωνία και αναταραχές, η οποία έμελλε να φθάσει τώρα στην τραγική της κατάληξη. Οι δυνάμεις του Ναπολέοντα κατέλαβαν τα Επτάνησα και τις ηπειρωτικές κτήσεις της Βενετίας (Βουθρωτό, Πρέβεζα, Βόνιτσα, Πάργα), όπου εγκαταστάθηκαν γαλλικές φρουρές. Ο Αλή πασάς, που εποφθαλιμούσε αυτές τις περιοχές, κατέκτησε με τα όπλα το Βουθρωτό και την Πρέβεζα – κατά την περίφημη μάχη της Νικόπολης, τον Οκτώβριο του 1798, όπου η γαλλική φρουρά της

πόλης, παρά την ηρωική της αντίσταση, ηττήθηκε. Αμέσως μετά θέλησε να μπει στην Πάργα.

Άποψη του κάστρου της Πάργας (φωτ. Αθηνά Χατζηδημητρίου).

Τα πρώτα λοιπόν χρόνια του ανατέλλοντος 19ου αιώνα, η Πάργα ζει σε καθησυχαστική ασφάλειας και ανασφάλειας. Με τη συνθήκη της Κωνσταντινούπολης, τον Μάρτιο του 1800, οι πρώην βενετικές ηπειρωτικές κτήσεις παραχωρούνται στην Υψηλή Πύλη, το 1806 όμως, με αφορμή τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο, οι Παργινοί αποπέμπουν τον εκεί εγκατεστημένο εκπρόσωπο της οθωμανικής διοίκησης και ζητούν ρωσική προστασία. Ο Αλή πασάς θεωρεί ότι είναι η μεγάλη ευκαιρία να επέμβει, οι πόθοι του όμως μένουν ξανά ανεκπλήρωτοι. Το ίδιο θα γίνει και λίγο αργότερα, όταν στα 1807 με τη συνθήκη του Τιλσίτ η Πάργα περνάει στην εξουσία του Ναπολέοντα. Καθώς το ευρωπαϊκό περιβάλλον είναι ασταθές και ο Ναπολέων απομονωμένος, ο Αλής, τον Φεβρουάριο του 1814, πιστεύει ότι είναι ώρα να υλοποιηθεί το παλαιό όνειρό του. Με μια ξαφνική έφοδο καταλαμβάνει το χωριό Αγιά, που βρίσκεται στα σύνορα της παργιανής περιφέρειας, δεν κατορθώνει όμως να προχωρήσει στα ενδότερα, διότι συναντά σθεναρή αντίσταση από τους κατοίκους. Ο κίνδυνος πρόσκαιρα αποσοβήθηκε, δεν πέρασε όμως. Έτσι, στις 22 Μαρτίου 1814 οι Παργινοί αποφασίζουν τελικά να υψώσουν την αγγλική σημαία στο

κάστρο και να καλέσουν τους Άγγλους ως προστάτες. Το γαλλικό στρατιωτικό απόσπασμα που έδρευε στην πόλη δίνει τη θέση του σε αγγλικό, στη συνθήκη όμως των Παρισίων, που υπογράφηκε τον Μάιο του 1815 μεταξύ της Ρωσικής και της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, όπου ρυθμίζονται τα ζητήματα των Επτανήσων, δεν περιλαμβάνεται καμιά μνεία της Πάργας.

Εντέλει, οι πιέσεις του Αλή πασά απέφεραν το επιθυμητό γι' αυτόν αποτέλεσμα. Τον Μάρτιο του 1817 οι Άγγλοι αποδέχονται να παραχωρήσουν την Πάργα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ξεκινούν επίπονες διαπραγματεύσεις. Οι Παργινοί προσπαθούν με κάθε τρόπο να αποτρέψουν την επερχόμενη συμφορά, όμως η ειλημμένη απόφαση δεν αλλάζει, παρά τη διεθνή κατακραυγή που θα ξεσπάσει στην Ευρώπη, όταν αυτή γίνει γνωστή: η Πάργα θα περάσει στην κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας· οι κάτοικοι καλούνται απλώς να διαλέξουν αν θα παραμείνουν στα πατρογονικά τους ή θα πάρουν το δρόμο της υπερορίας.

Τελικά, με βάση τη συμφωνία που υπογράφηκε τον Μάιο του 1817 στα Ιωάννινα από αντιπροσώπους της Οθωμανικής και της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, αποφασίστηκε να διοριστούν εκτιμητές –τρεις από τα Πάννενα και τρεις από την Κέρκυρα– με σκοπό να καταμετρήσουν την αγροτική και αστική περιουσία των Παργινών. Οι δύο ομάδες εκτιμητών εργάστηκαν επί τόπου, κατέληξαν όμως σε διαφορετική αποτίμηση. Οι μουσουλμάνοι που ήρθαν από τα Γιάννενα υπολόγιζαν την αξία των ακινήτων (κτημάτων, σπιτιών και άλλων περιουσιακών στοιχείων) σε 1.025.700 τάλληρα, ενώ οι Κερκυραίοι χριστιανοί σε 2.300.000. Η βασική αιτία της μεγάλης αυτής διαφοράς οφειλόταν στην άρνηση των πρώτων να περιλάβουν στα υπαγόμενα σε αποζημίωση αγαθά την κοινοτική και την εκκλησιαστική περιουσία, με το επιχείρημα ότι η συμφωνία αφορούσε τις ατομικές περιουσίες των κατοίκων και όχι τα κοινοτικά και κοινής χρήσης αγαθά. Τελικά, μετά από παράπονα και πιέσεις του Αλή πασά, ούτε και αυτοί οι αριθμοί έγιναν αποδεκτοί· το τίμημα εντέλει κατέβηκε στις 150.000 λίρες στερλίνες (ποσό που αντιστοιχούσε σε 666.666 τάλληρα), και αυτό υπό την αίρεση ότι, αν τελικά παρέμεναν στην πόλη κάποιοι από τους κατοίκους, θα υπήρχε και ανάλογη ελάττωση των καταβαλλόμενων χρημάτων¹.

1. Σπ. Μινώτος, *Η παραχώρηση της Πάργας στον Αλή*, Αθήνα 1935, σ. 14-16 και C. P. de Bossset, *Η Πάργα και τα Ιόνια νησιά*, μτφρ.: Αλ. Ζώτος, Αθήνα – Ιωάννινα 2000, σ. 316-317.

Απόγευμα της 27ης Μαρτίου 1819, ημέρα Πέμπτη, ο Μάνθος Οικονόμου γράφει στον κύριό του στα Γιάννενα. Ο Μάνθος Οικονόμου, γεννημένος το 1758 στο Κουκούλι του Ζαγορίου, υπήρξε γραμματικός, σύμβουλος και εξ απορρήτων του Αλή πασά, το δεξί του χέρι στη διαχείριση ευαίσθητων και περίπλοκων ζητημάτων που αφορούσαν ιδίως τους χριστιανούς της περιοχής. Τη θέση αυτή διατήρησε μέχρι το θάνατό του, που επήλθε τον Αύγουστο του 1820 κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων των σουλτανικών δυνάμεων με τον Αλή πασά². Τώρα βρίσκεται στην Πάργα. Η στιγμή είναι κρίσιμη· από ώρα σε ώρα μέλλει να ικανοποιηθεί επιτέλους το αίτημα που σταθερά –σχεδόν με μονομανία αλλά χωρίς επιτυχία– υπέβαλλε ο Αλή πασάς προς τους εκάστοτε κυρίαρχους των Επτανήσων και των ηπειρωτικών κτήσεων της Βενετίας: να πάρει την Πάργα. Ο Μάνθος είναι ο εκπρόσωπος του Αλή στην τελική φάση της διαπραγμάτευσης με τους Άγγλους για την παραλαβή της πόλης. Λίγο πριν αρχίσει να συντάσσει την αναφορά του, ειδοποιήθηκε από έναν άγγλο αξιωματικό που έφθασε με τον διερμηνέα από την Κέρκυρα ότι το επόμενο πρωί καταπλέει και ο στρατηγός Frederick Adam, πληρεξούσιος του Ύπατου Αρμοστή της Επτανήσου Πολιτείας Τόμας Μαίτλαντ. Μόλις ρυθμιστούν και οι τελευταίες λεπτομέρειες θα ειδοποιηθεί ο αρχηγός του στρατιωτικού σώματος του Αλή πασά Άγος Μουχουντάρης, που περιμένει με το ασκέρι του στις υπώρειες του Πεζοβόλου, ώστε να εισέλθει για να καταλάβει την πόλη και να εγκαταστήσει τουρκική φρουρά. Ο Μάνθος μεταφέρει ακόμη πληροφορίες σχετικές με τους λιγιστούς Παργινούς που έχουν μείνει στην πόλη, καθώς ήδη το προηγούμενο διάστημα ο πληθυσμός της, λόγω των περιστάσεων, φυλλορροούσε. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του αναμένεται ότι 500 ψυχές θα θελήσουν να φύγουν και ο επικεφαλής άγγλος αξιωματικός θα φροντίσει να μαρκάρουν και να αναχωρήσουν μαζί του αμέσως³.

Μια εβδομάδα κατόπιν, την Τετάρτη το μεσημέρι της 3ης Απριλίου, ο Μάνθος Οικονόμου ενημερώνει και πάλι τον Αλή πασά για τις εξελίξεις⁴. Το κατάστιχο καταγραφής των περιουσιών των Παργινών ολοκληρώνεται

2. Μια υμνητική βιογραφία του βλ. στο Μ. Οικονόμου, «Μάνθος Οικονόμου», *Ηπειρωτική Εστία*, 8 (1959), σ. 617-639.

3. *Αρχείο Αλή πασά Συλλογής Ι. Χώτζη Γενναδείου Βιβλιοθήκης της Αμερικανικής Σχολής Αθηνών*, έκδοση: Βασ. Παναγιωτόπουλος με τη συνεργασία των Δ. Δημητρόπουλου και Παν. Μιχαλάρη, τόμ. Γ', Αθήνα 2007, σ. 246-247, έγγρ. 1184.

4. *Αρχείο Αλή πασά*, τόμ. Γ', σ. 252-255, έγγρ. 1188.

σήμερα-αύριο, αλλά οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στον άγγλο διοικητή της Πάργας αντισυνταγματάρχη Gubbins και στον ειδικό απεσταλμένο της Υψηλής Πύλης Χαμίτ μπέη προχωρούν με προβλήματα. Ακόμη και η μετάφραση στην τουρκική γλώσσα του αναλυτικού αυτού καταλόγου περιουσιών δεν είναι εφικτό να γίνει επί τόπου και γι' αυτό, προκειμένου να λυθεί το ζήτημα, του προτείνει να σταλεί το κατάστιχο στην πρωτεύουσα του πασαλικιού, στα Γιάννενα, όπου υπάρχουν γραμματικοί ικανοί να συντάξουν μία καλή επίσημη μετάφραση.

Αυτό όμως είναι το μικρότερο πρόβλημα του Μάνθου. Εκείνο που τον ταράζει είναι η αδυναμία να ολοκληρωθεί η παράδοση της πόλης, σύμφωνα με τις επιθυμίες και το σχέδιο του κυρίου του. Ο ίδιος θεωρεί ότι οι Άγγλοι προβάλλουν απαιτήσεις που ανατρέπουν την αρχική συμφωνία, ενώ από την άλλη πλευρά η οθωμανική διοίκηση μοιάζει να αντιμετωπίζει την υπόθεση με αδιαφορία. Ο Χαμίτ μπέης συνοδεύεται από μια μικρή ομάδα εκτιμητών αλλά είναι υποχωρητικός. Δεν αποκρούει σθεναρά τις αλλαγές στα συμφωνημένα που ζητούν διαρκώς οι άγγλοι διαπραγματευτές, πράγμα που πιστεύει ότι θα έπρεπε να κάνει ο εκπρόσωπος μιας μεγάλης αυτοκρατορίας, όπως είναι η οθωμανική. Ειδικά η απαίτησή τους να αντικατασταθούν οι Επτανήσιοι εκτιμητές των περιουσιών με ντόπιους, κατοίκους της περιοχής της Πάργας, προκειμένου, όπως ισχυρίζονται, να κατέβει το κόστος της καταγραφής και να προχωρήσει πιο γρήγορα η διαδικασία, κάνει τον Μάνθο έξαλλο. Πώς είναι δυνατόν οι ίδιοι οι ιδιοκτήτες να εκτιμήσουν αντικειμενικά την αξία των κτημάτων τους και των σπιτιών τους; αναρωτιέται. Πώς θέλουν να αναγνωριστούν δικαιώματα ιδιοκτησίας σε αυτά, όταν δεν έχουν κανένα γραπτό ντοκουμέντο που να το αποδεικνύει; Για τον Μάνθο, η Υψηλή Πύλη ή πρέπει να μπει δυναμικά και αποφασιστικά στη διαπραγμάτευση, όπως θα έκαναν όλα τα μεγάλα βασίλεια του κόσμου, ή να αφήσει τον Αλή πασά να διαπραγματευτεί μόνος του, με τον τρόπο που καλά εκείνος ξέρει και έχει σε πολλές περιπτώσεις αποδείξει ότι ήταν αποτελεσματικός. Άλλωστε, ο κύριός του είναι εκείνος που θα κληθεί να πληρώσει ό,τι αποδοθεί στους Παργινούς, τη γη, τα σπίτια, ακόμη και τις πέτρες.

Τέτοιες σκέψεις τριβέλιζαν το νου του ανθρώπου του Αλή πασά και τις μετέφερε στο γράμμα προς τον αφέντη του στα Γιάννενα. Καμιά λύπηση ή συμπάθεια για τους δύστυχους κατοίκους της Πάργας που ξεσπιτώνονται δεν φαίνεται να κεντά την καρδιά του· εκνευρισμός μόνο και ανησυχία ότι

η μαζική, καθολική, φυγή των Παργινών θα ανεβάσει το χρηματικό κόστος που θα κληθεί να καταβάλει ο βεζίρης των Ιωαννίνων.

Την ίδια στιγμή εντελώς διαφορετικά είναι τα συναισθήματα των χριστιανών κατοίκων της Πάργας. Η επιστολή που απευθύνει στους πρόκριτους της κοινότητας στις 4 Απριλίου 1819 ο Φρ. Άγγινς, ο εξ απορρήτων του Τόμας Μαίτλαντ, είναι ρητή· δεν αφήνει κανένα περιθώριο διαφυγής από όσα ήδη έχουν αποφασιστεί ερήμην των κατοίκων⁵. Η είσοδος των στρατευμάτων του Αλή στον τόπο των Παργινών είναι δεδομένη· στους χριστιανούς κατοίκους προσφέρεται η αγγλική προστασία – μόνον εφόσον θα επιδείξουν συμπεριφορά ανάλογη ώστε να θεωρούνται άξιοί της, δηλαδή μόνον αν αποδεχτούν αδιαμαρτύρητα τη μοίρα που τους επιφύλαξαν. Καλούνται, εάν επιθυμούν να αναχωρήσουν άμεσα, να το δηλώσουν στον άγγλο διοικητή της πόλης ώστε να μεριμνήσει για τις βάρκες που θα τους μεταφέρουν στα Επτάνησα. Το γράμμα κλείνει με προτροπή προς τους κατοίκους «να μην απαρατήσουν τα οσπίτια των» εσπευσμένα, αλλά να περιμένουν να ολοκληρωθούν οι προβλεπόμενες από τις συμφωνίες διαικασίες παράδοσης της πόλης.

Δύο ημέρες κατόπιν, στις 6 Απριλίου, οι κάτοικοι της πόλης, κοινή συναινέσει, στέλνουν τη δική τους απάντηση. Σε αυτήν, εκτός από το σπαραγμό τους για την αναγκαστική τους αποδημία έναντι ευτελούς αποζημίωσης, εκφράζουν και την απελπισία τους, διότι βλέπουν τα στρατεύματα του χρόνιου εχθρού τους, του Αλή, να βρίσκονται κατά παράβαση των συνθηκών και των αγγλικών διαβεβαιώσεων στα σύνορα της γης τους. Απελπισμένοι λοιπόν παρακαλούν τον Μαίτλαντ να τους ευσπλαχνιστεί και να φροντίσει για την ταχεία, άμεση μεταφορά τους, και οπωσδήποτε πάντως πριν μπουν οι Τούρκοι στην πόλη, αφού ο κίνδυνος για τη ζωή των ιδίων και των οικογενειών τους είναι άμεσος⁶.

Η διεγκυστίδα αυτή συνεχίστηκε λίγες μέρες ακόμη, κατά τις οποίες οι Άγγλοι ωθούσαν τους κατοίκους να μη φύγουν μέχρι να φθάσει η επιβεβαίωση της συμφωνίας από την Κωνσταντινούπολη και κυρίως μέχρι να καταβάλει ο Αλή πασάς το τίμημα εξαγοράς της Πάργας, ενώ από την άλλη πλευρά οι πρόκριτοι, όντας παντελώς γυμνοί, άοπλοι και απροστάτευτοι,

5. Χριστόφ. Περραιβός, *Ιστορία του Σουλλίου και Πάργας*, τόμ. 2, Αθήνα 1857, σ. 42-43.
6. Στο ίδιο, σ. 44-45.

ζητούσαν να εγκαταλείψουν αμέσως την πόλη, αφού μάλιστα ένωσαν ήδη βαριά και απειλητική την ανάσα του τουρκικού στρατού.

Τελικά, οι πρόκριτοι, φοβούμενοι για τα χειρότερα, ειδοποίησαν με δική τους πρωτοβουλία πλοιάρια από τα γειτονικά μέρη να σπεύσουν στο λιμάνι της Πάργας για να μεταφέρουν τους κατοίκους. Έφυγαν όλοι και έμεινε μοναχά ένας –σύμφωνα με μια μαρτυρία σε κατάσταση μέθης– χωρίς την οικογένειά του. Οι εικόνες των αγίων αφαιρέθηκαν από τις εκκλησίες και τα εικονοστάσια και τα κόκαλα των νεκρών που φυλάσσονταν σε οστεοφυλάκια μεταφέρθηκαν σε σπηλιές στην παραθαλάσσια περιοχή του Κρουονερίου, πολύ κοντά στον οικισμό. Άλλοι κάτοικοι ασχολούνταν με τη φόρτωση των λιγοστών υπαρχόντων των οικογενειών στα πλοιάρια διαφυγής. Οι πιο εύποροι μοίρασαν στους φτωχούς από μερικές μερίδες σιτάρι για να περάσουν τις πρώτες δύσκολες μέρες στα ξένα, καθώς μάλιστα έφευγαν λίγες μόλις μέρες πριν προλάβουν να θερίσουν τα χωράφια τους. Κάποιοι ξέθαψαν τους τάφους των προγόνων τους και τα οστά που πήραν τα έκαψαν ή τα έθαψαν σε κρυφά μέρη, ενώ μερικοί τα πήραν μαζί τους με σκοπό να τα ρίξουν στη θάλασσα κατά τη διάρκεια του πλου προς την Κέρκυρα ή τους Παξούς, ώστε να μη μολυνθούν από τους κατακτητές της πατρώας χώρας. Οι περισσότεροι, πριν μπουν στα πλοιάρια, γονάτιζαν, φιλούσαν τη γη και έπαιρναν μαζί τους μία φούχτα χόμα⁷.

Οι Παργινοί έφυγαν· τριακόσιοι ένοπλοι του Αλή πασά προχώρησαν και στρατοπέδευαν στο βυζαντινό μοναστήρι της Θεοτόκου Βλαχέρνας, στην περιοχή του Βάλτου, όμως ο βεζίρης της Ηπείρου δεν είχε ακόμη αποστείλει τα χρήματα για την αποζημίωση των περιουσιών τους. Στις αρχές Μαΐου –αφού είχαν απορριφθεί οι προσπάθειες του Αλή να αποφύγει να καταβάλει το τίμημα σε μετρητά και να προσφέρει σε αντιστάθμισμα άλλα αγαθά, όπως ξυλεία από τα ηπειρωτικά βουνά– ο Τόμας Μαΐτλαντ φθάνει στην Πρέβεζα και συναντάται μαζί του για να κλείσει και τυπικά η συμφωνία: σάκοι με νομίσματα έναντι της Πάργας. Ποιο θα παραδινόταν όμως πρώτο; Τα χρήματα ή ο τόπος; Η εμπλοκή τελικά λύθηκε με την κράτηση ως ομήρων από τον Αλή πασά, δύο άγγλων αξιωματικών, του αντισυνταγματάρχη Χάνκεϋ και

7. C. P. de Bosset, *Η Πάργα και τα Ιόνια νησιά*, σ. 95-96. Χριστόφ. Περραιβός, *Ιστορία του Σουλίου*, τόμ. 2, σ. 46· A. Duval, *Εκθέσεις των γεγονότων όσα συνέβησαν πριν, κατά και μετά την παράδοσι της Πάργας*, μτφρ.: I. Βερβιτσιώτης, Κέρκυρα 1851, σ. 53-54.

του αντισυνταγματάρχη Ρόμπινσον, οι οποίοι παρέμειναν στα χέρια του μέχρι την παράδοση της Πάργας. Τα χρήματα φορτώθηκαν στη φρεγάτα του Μαίτλαντ «Γανυμήδης» που βρισκόταν στην Πρέβεζα και στις 9 Μαΐου 1819 ο Ύπατος Αρμοστής, θεωρώντας ότι είχε πια επιτελέσει την αποστολή του, επέστρεψε στην Κέρκυρα. Στις 10 Μαΐου ο άγγλος διοικητής της Πάργας παρέδωσε το φρούριο στις δυνάμεις του Αλή, και στις 12 απελευθερώθηκαν οι δύο αξιωματικοί όμηροι. Ο Αλή πασάς κατέφθασε όσο πιο γρήγορα μπορούσε στην έρημη από κατοίκους Πάργα και αμέσως έδωσε οδηγίες για τη διενέργεια συμπληρωματικών οχυρωματικών έργων στο κάστρο. Κατά την ολιγοήμερη διαμονή του εκεί, γοητευμένος από το τοπίο, μετακινούσε τη σκηνή του σε διάφορα σημεία, προκειμένου να έχει κάθε τόσο και άλλη εικόνα από την πανέμορφη περιοχή που τόσο είχε λαχταρήσει να αποκτήσει⁸.

Στις 18 Μαΐου οι Παργινοί πρόκριτοι στην Κέρκυρα, όπου πλέον βρίσκονται, συντάσσουν επιστολή προς τον Μαίτλαντ με την οποία διαμαρτύρονται γιατί, ενώ ο Αλή πασάς και οι δυνάμεις του χαίρονται τις περιουσίες που εγκατέλειψαν πίσω τους οι κάτοικοι, οι ίδιοι δεν έχουν λάβει ακόμη καμία αποζημίωση και ζουν σε καθεστώς απόλυτης φτώχειας, μην έχοντας τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν ούτε τη διατροφή των οικογενειών τους⁹. Στις 22 Μαΐου 1819 η Βουλή των Ιονίων Νήσων, με μια λιτή, τυπική ανακοίνωσή της, δηλώνει ότι η εκχώρηση της Πάργας δεν επιφέρει και απώλεια των πολιτικών δικαιωμάτων των κατοίκων, στους οποίους αναγνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχουν οι άλλοι πολίτες της Ιονίου Πολιτείας, και τους δίνει το δικαίωμα να εγκατασταθούν σε όποιο από τα επτά νησιά επιθυμούν¹⁰.

Στο διάστημα που ακολουθεί οι εκπατρισμένοι κάτοικοι της Πάργας θα εμπλακούν σε μία μακρά αντιπαράθεση με τον άγγλο Αρμοστή των Επτανήσων, στην προσπάθειά τους να λάβουν τις περικομμένες ούτως ή άλλως αποζημιώσεις για τις περιουσίες τους. Εν τω μεταξύ ο Αλή πασάς εγκαθιστά στην ερημωμένη πόλη φρουρά υπό την ηγεσία του εγγονού του Μεχμέτ πασά και προσπαθεί να προσελκύσει νέους αλβανούς έποικους.

8. C. P. de Bosset, *Η Πάργα και τα Ιόνια νησιά*, σ. 96-97.

9. Στο ίδιο, σ. 321.

10. Στο ίδιο, σ. 322-323.

Το νησάκι του Αγίου Γεωργίου στον κόλπο της Πάργας (φωτ. Αθηνά Χατζηδημητρίου).

Η αγγαλιάσή του όμως για την κατοχή της Πάργας θα διαρκέσει ελάχιστα. Σύντομα, η Υψηλή Πύλη θα τον κηρύξει αποστάτη και οι σουλτανικές δυνάμεις θα εισέλθουν στην επικράτειά του. Τον Αύγουστο του 1820 ο Μεχμέτ πασάς θα παραδώσει το κάστρο της Πάργας στον επικεφαλής του οθωμανικού στόλου Αλή μπεή, ο οποίος θα ορίσει διοικητή της Πάργας τον Σαΐν μπέη, γιο του Μουσταφά πασά του Δελβίνου, που υπήρξε μεγάλος εχθρός του βεζίρη των Ιωαννίνων μέχρι την τελική εξόντωσή του, στα 1812¹¹.

Ειρωνεία της τύχης ή κύκλοι της ιστορίας; Ο Αλή πασάς νίκησε ή νικήθηκε στην Πάργα; Οι Άγγλοι υποχώρησαν στις απαιτήσεις του ή εκμεταλλευόμενοι το πάθος του τον εγκλώβισαν σε μία υπόθεση που τον οδήγησε στην οικονομική και τελικά στη συνολική καταστροφή του¹²; Η ιστορική

11. Π. Α. Σ[αλαπάντας], *Η Πάργα ήτοι μονογραφία από της κτίσεως μέχρι της παρά των Άγγλων πωλήσεώς της εις τους Τούρκους*, Αθήνα 1861, σ. 338-340.

12. Βλ. τον σχετικό προβληματισμό στο Β. Παναγιωτόπουλος, «Εισαγωγή» στο *Αρχείο Αλή πασά*, τόμ. Δ', Αθήνα 2009, σ. 82-85.

έρευνα εξακολουθεί να βρίσκεται μπροστά σε ένα ανοικτό πεδίο αναζήτησης απαντήσεων, η πύρρειος πάντως νίκη που πέτυχε ο Αλής είχε ένα βέβαιο θύμα: τους κατοίκους της Πάργας, που πένητες, ξεσπιτωμένοι και εγκαταλελειμμένοι από όλους βρέθηκαν να αναζητούν μια νέα μοίρα μακριά από την αγαπημένη τους πατρίδα.

Επιλογή βιβλιογραφίας

A. Duval, *Έκθεσις των γεγονότων όσα συνέβησαν πριν, κατά και μετά την παράδοσιν της Πάργας*, μτφρ.: Ι. Βερβιτσιώτης, Κέρκυρα 1851.

Χριστόφ. Περραιβός, *Ιστορία του Σουλίου και Πάργας*, τόμ. 2, Αθήνα 1857.

Π. Α. Σ[αλαπάντας], *Η Πάργα ήτοι μονογραφία από της κτίσεως μέχρι της παρά των Άγγλων πωλήσεώς της εις τους Τούρκους*, Αθήνα 1861.

Σπ. Μινώτος, *Η παραχώρηση της Πάργας στον Αλή*, Αθήνα 1935.

C. P. de Bosset, *Η Πάργα και τα Ιόνια νησιά*, μτφρ.: Αλ. Ζώτος, Αθήνα – Ιωάννινα 2000, σ. 316-317.

Αρχείο Αλή πασά Συλλογής Ι. Χώτζη Γενναδείου Βιβλιοθήκης της Αμερικανικής Σχολής Αθηνών, έκδοση: Βασ. Παναγιωτόπουλος με τη συνεργασία των Δ. Δημητρόπουλου και Παν. Μιχαηλάρη, τόμ. Α' -Δ', Αθήνα 2007-2009.

Δημήτρης Δημητρόπουλος